

ศึกษาวิเคราะห์มิจฉาทิฐิและสัมมาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท
AN ANALYTICAL STUDY OF WRONG VIEW AND RIGHT VIEW
IN THARAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

พระมหาเอกชัย สุขโย
Phramaha Aekkachai suchayo
สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา
Department of Buddhism and Philosophy
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Graduate School Mahamakut Buddhist University
E-mail : Walcott1234@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษามิจฉาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาสัมมาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อศึกษาวิเคราะห์มิจฉาทิฐิและสัมมาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นการศึกษาเชิงคุณภาพแบบเอกสาร

ผลการศึกษา พบว่า มิจฉาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ การถือผิด ความงมงายด้วยการยึดถือผิดว่านั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ส่วนสัมมาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท ได้แก่ ความเห็นถูกต้อง ความเห็นชอบ ความเข้าใจถูกต้อง ความศรัทธาถูกต้อง ความเห็นที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และสัมมาทิฐินี้มีอยู่ 2 อย่าง คือ 1. สัมมาทิฐิที่ยังมีอาสวะ จัดเป็นฝ่ายบุญ อำนวยวิบากแก่ชั้น 2. สัมมาทิฐิที่เป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตตระ เป็นองค์มรรค เป็นความเห็นในอริยสัจ 4 และวิเคราะห์มิจฉาทิฐิและสัมมาทิฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท สรุปได้ว่าทุกคนควรฝึกฝนอบรมและพัฒนาปัญญาจากมิจฉาทิฐิกับพัฒนาสัมมาทิฐิระดับกัมมัคคตาญาณเพื่อก้าวไปสู่สัจจानุโลมิญาณ เพราะจะช่วยบรรเทาความโลภ โกรธ หลง ทำให้จิตผ่องใส และรู้จักวางท่าทีต่อโลก ความเห็นถูกต้องมีความสำคัญมาก เปรียบเหมือนประทีปส่องนำทางให้บุคคลเดินทางได้สะดวก ไม่เกิดอันตรายในเวลาเดินทาง

คำสำคัญ : มิจฉาทิฐิ, สัมมาทิฐิ, พุทธปรัชญาเถรวาท

ABSTRACT

The purposes of this research article were: 1) to study Micchaditthi in Theravada Buddhist Philosophy, 2) to study Sammaditthi in Theravada Buddhist Philosophy and, 3) to analyze Micchaditthi and Sammaditthi in Theravada Buddhist Philosophy. It was a documentary research.

The findings indicated that the Micchaditthi in Theravada Buddhist Philosophy means to cling to a false view of reality such as that is me, mine, and myself. The Sammaditthi in Theravada Buddhist Philosophy means the right view, right understanding, right faith, and the right view as ethics; moral. Sammadhitti or right understanding consists of 2 kinds, namely Sammaditthi with Asava which is attached to

goodness and contributing to aggregates, and Ariya Sammaditthi or Ditthi without Asava which is one of the paths to the Four Noble Truths. The Conclusion of Micchaditthi and Sammaditthi in Theravada Buddhist Philosophy was that the Buddhist Peoples should try to cultivate and develop intelligence gained from both Ditthi to the knowledge level that action is one's own possession. This helps relieve greed, anger, and lust, and at the same time, purify the mind, and know how to react to the world properly. The right view was very important as if a guiding light to people to travel easily and lead our lives on the righteous path with wisdom so far.

Keywords: Micchaditthi, Sammaditthi, Theravada Buddhist Philosophy

1. บทนำ

พระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ดินแดนที่เป็นประเทศไทยเมื่อประมาณ พ.ศ. 236 สมัยเดียวกันกับประเทศศรีลังกา ด้วยการส่งพระสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ 9 สาย โดยการอุปถัมภ์ของพระเจ้าอโศกมหาราช ในขณะที่ประเทศไทยรวมอยู่ในดินแดนที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ ซึ่งมีขอบเขตกว้างขวาง มีประเทศรวมกันอยู่ในดินแดนส่วนนี้หลายประเทศ ในปัจจุบัน ได้แก่ ไทย พม่า กัมพูชา ลาว นำโดย พระโสมณะและพระอูตตระ เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในแถบนี้ จนเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (พระธรรมปิฎก (ปยุตต์ ปยุตฺโต), 2540) ด้วยคำสอนในพระพุทธศาสนามีมากมาย นับเป็นประเภทได้ 9 อย่าง เรียกว่า นวังกัสตฤตศาสน์ คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา เถรคาถา อิติวุตตกะ ชาตกะ อัပ္ภุตธรรม เวทลละ และแบ่งเป็นชั้นได้ 84,000 พระธรรมชั้น

เนื้อหาทั้งหมดนี้จัดเข้าในพระไตรปิฎก คือ พระสุตตันตปิฎก พระวินัยปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก และในบรรดาคำสอนทั้งหลายของ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเหล่านี้ ยังมีหัวข้อธรรม ที่เป็นบ่อเกิดหรือเป็นมูลเหตุแห่งการเกิดอกุศลและกุศล อันได้แก่ มิจฉาทิฏฐิ ความเห็นผิด และสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกต้อง เพราะเมื่อผู้ใดมีความเห็นที่ผิด คือ เห็นว่า ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว บาปไม่มี บุญไม่มี บิดามารดาไม่มีคุณ เป็นต้น ย่อมทำให้ผู้นั้นคลาดเคลื่อนจากธรรมอันดีงาม และเมื่อคลาดเคลื่อนจากธรรมอันดีงาม ก็ย่อมก่ออกุศลกรรมต่างๆ อันเป็นบ่อเกิดแห่งวิบากอันเผ็ดร้อน อันเป็นไปเพื่อบังเกิดในอบายภูมิ 4 คือ นิรยภูมิ เปตภูมิ อสุรกายภูมิ และเตร็จฉานภูมิ (อภิ.ธ. 37/870/298)

ดังนั้น ถ้าผู้ใดมีความคิด คือ มีความเห็นเป็นสัมมาทิฏฐิ ผู้นั้นก็ย่อมไม่คลาดเคลื่อนจากธรรมอันงาม และย่อมสร้างกุศลกรรมได้เป็นอันมาก อันกรรมดีก็ย่อมนำวิบากอันเป็นสุขมาให้ อันได้แก่ มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ เป็นต้น เพราะความคิดความเห็นนั้น เป็นบ่อเกิดแห่งการกระทำต่าง ๆ ทั้งทางกายทวาร และวจีทวาร ซึ่งทั้งสองนี้ย่อมออกมาจากจิต คือความคิดความเห็นทั้งนั้น ดังสำนวนไทยว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” หรือดังสำนวนบาลีที่ปรากฏในคัมภีร์อรุทธกถาขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า “มโนปุพพงคมา ธมมา ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า” ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งดังที่กล่าวมาทั้งสองสำนวนนี้จะเห็นได้ว่า ใจ คือ ความดำริความคิดความเห็นนี้ จัดเป็นมูลเหตุแห่งกรรมชั่วและกรรมดี คือเมื่อเห็นผิดย่อมก่อกรรมชั่ว เมื่อเห็นชอบย่อมก่อกรรมดี การที่บุคคลจะทำได้ทุกอย่างแท้จริงก็ต้องไม่ทำความชั่วก่อนด้วย ดังในโอวาทปาฏิโมกข์ที่ว่า “สพฺพปาปสฺส อภินิหารกฺโข กุสลสฺสูปสมฺปทา แปลว่า การละความชั่วทั้งปวงและการทำกุศลให้ถึงพร้อม” (ส.ม. 10/54/40) และอีกอย่างนั้น มิจฉาทิฏฐิ ซึ่งเป็นธรรมฝ่ายดำ ตรงกันข้ามกับสัมมาทิฏฐิ อันเป็นธรรมฝ่ายขาวบริสุทธิ์ สัมมาทิฏฐินี้ จัดเป็นหัวข้อธรรมบทแรกของอริยมรรค 8 อันเป็นทางสายกลาง ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสว่าเป็นทางดำเนินไปสู่พระอมตนิพพาน เพราะความเห็นที่ถูกต้องย่อมนำไปสู่การบำเพ็ญอริยมรรคอีก

7 ข้อที่เหลือ คือ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ สัมมาวาจา วาจาชอบ สัมมากัมมันตะ การงานชอบ สัมมาอาชีวะ อาชีพชอบ สัมมาวายามะ พยายามชอบ สัมมาสติ ระลึกชอบ สัมมาสมาธิ ตั้งใจชอบ (ส.ม.19/3/1) และเพราะเหตุที่คนทั้งหลาย ในโลกสันนิวาสนี้ อาศัยมิจฉาทิฏฐิอันสามารถก่อให้เกิดอกุศลกรรมอันมีวิบากเป็นทุกข์ เป็นไปเพื่อนำผู้ที่เป็นมิจฉาทิฏฐิบุคคลไปสู่ทุกข์ และอาศัยสัมมาทิฏฐิอันสามารถก่อให้เกิดอกุศลกรรมอันมีวิบากเป็นสุข เป็นไปเพื่อนำผู้เป็นสัมมาทิฏฐิไปสู่สุขคติ ซึ่งทิฏฐิทั้งสองอย่างนี้ บุคคลผู้เป็นบัณฑิตรู้ว่าสิ่งไหนดีและไม่ดี เมื่อรู้แล้วก็ละสิ่งไม่ดีและทำสิ่งที่ดี แต่บุคคลผู้เป็นคนพาลหารู้ว่าอย่างนั้นไม่ คือยอมไม่รู้และทำสิ่งที่ตรงกันข้ามกับผู้เป็นบัณฑิต หรือบางคน แม้รู้แล้ว ก็ยังทำอกุศลต่างๆ ได้ ด้วยไม่สามารถหักห้ามใจของตนเอง คนบางคน เชื่อในบาปและผลของบาป เชื่อในบุญและผลบุญ เมื่อเขาเชื่อดังนี้แล้ว ย่อมตั้งจิตดำรงตนให้อยู่ในขอบเขตแห่งคุณธรรมและศีลธรรมอันดีงาม แต่เหล่าคนที่ไม่เชื่อ ก็มีทั้งทำดีบ้างทำชั่วบ้างปะปนกันไป ก็ด้วยอำนาจแห่งมิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิแล จึงปรุงแต่งให้เหล่าชนแตกต่างกันไป ทั้งในด้านความคิด คำพูด และการกระทำ จะดีหรือร้าย ก็ด้วยเหตุสองประการนี้แล

ด้วยปัญหาดังที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่อง“ศึกษาวิเคราะห์มิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท” เพื่อให้ทราบถึงมิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิ เหตุเกิดของทั้งสองอย่าง และผลที่จะได้รับ เพื่อจะให้เกิดความรอบรู้และเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ถึงขอบเขตเนื้อหาของมิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิ เข้าใจถึงเหตุและผล การเกิดขึ้นของทั้งสองอย่างนี้ เพื่อจะได้มีความเห็นที่ถูกต้องอย่างแท้จริง และเพื่อที่จะได้มีความเห็นที่ไม่คลาดเคลื่อนจากพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเพื่อนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้สำเร็จประโยชน์สูงสุด ด้วยความไม่ประมาท ไม่ผิดหลักศีลธรรม รู้จักบาปบุญ เพราะเมื่อเข้าใจถูกต้อง คือมีความเห็นถูกต้องแล้ว ย่อมจะเป็นบ่อเกิดแห่งกุศลกรรมต่างๆ นั้นเอง

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษามิจฉาทิฏฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาสัมมาทิฏฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์มิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิในพุทธปรัชญาเถรวาท

3. สรุปผล

มิจฉาทิฏฐิ คือ การยึดถือผิด ความงมงายด้วยการยึดถือผิดว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ในทิฐิถา ไต่กล่าวถึงสิ่งที่เข้าไปยึดถือผิดว่า นั่นของเรา นั่นเป็นเรา นั่นเป็นตัวตนของเรา ไว้หลายประการ ใน ทิฐิวินิตี มีคำอธิบายว่า “ความเห็นที่ ทานที่ให้แล้วไม่มีผล การบูชาไม่มีผล การบวงสรวงไม่มีผล ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำความชั่วไม่มี โลกนี้ไม่มี โลกอื่นไม่มี บิดาไม่มี มารดาไม่มี สัตว์ที่จุติและอุปบัติไม่มี สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไม่มีในโลก สมณพราหมณ์ที่ทำให้แจ้งซึ่งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองแล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ได้ไม่มีในโลก ดังนี้ ทิฐิ ความเห็นไปข้างทิฐิ ฯลฯ การถือโดยวิปลาส มีลักษณะเช่นว่านี้ อันใดนี้เรียกว่า ทิฐิวินิตี มิจฉาทิฏฐิแม้ทั้งหมด จัดเป็น ทิฐิวินิตี”

สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเห็นถูก ความเห็นโดยชอบคือ โดยไม่วิปริต ความเข้าใจถูกต้อง ความศรัทธาถูกต้อง ความเห็นที่ถูกต้อง ตามทำนองคลองธรรม เช่น เห็นว่าทำดีได้ความดีทำชั่วได้ความชั่ว ความแม่นยำตรง ความพอเหมาะ ความจริง ในทางถูกต้อง ควรจะเป็น ดีที่สุด สมบูรณ์ที่สุด ปัญญาอันเห็นชอบ สัมมาทิฏฐิมี 2 อย่าง คือ สัมมาทิฏฐิที่ยังมีอาสวะ ซึ่งจัดเป็นฝ่ายบุญ อำนาจวิบากแก่ขันธ สัมมาทิฏฐิที่เป็นอริยะ ไม่มีอาสวะ เป็นโลกุตระ และเป็นองค์มรรคอย่างหนึ่ง ความเห็นอริยสัง 4

ด้วยเหตุนี้ ความหมายของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ คือ สัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นถูก เห็นชอบ สัมมา ไม่ได้มีความหมายผิวเผินเพียงแค่ว่า ชอบ หรือ ถูก อย่างที่เข้าใจ หากแต่หมายถึง ความสมบูรณ์และความสมดุลในทุกแง่มุมของการพัฒนาชีวิต และคำว่าสมบูรณ์ ในที่นี้ มีความหมายสองลักษณะ คือ

ความหมาย ในแง่ที่เป็นความสมบูรณ์สูงสุด ได้แก่ความสมบูรณ์ของท่านผู้บรรลุอรหัตต์แล้ว และความหมาย ในแง่ความสมบูรณ์ในเชิงขับเคลื่อนได้แก่ความสมบูรณ์ ที่กำลังเพิ่มพูนขึ้นโดยลำดับตลอดเวลา แห่งการพัฒนา ตามอริยมรรคนอกจากนั้น คำว่า สัมมา ยังเป็นตัวกำกับให้องค์ประกอบของมรรคแต่ละองค์ มีความเป็น สายกลางในตัวเอง ไม่เอียงสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ไม่ยึดมั่นถือมั่นในทฤษฎีจนกลายเป็นกำแพงปิดกั้น ตัวเอง และไม่ปล่อยตัวเองจนกลายเป็นคนไร้จุดยืน เมื่อองค์มรรคทั้ง 8 ที่มีความเป็นกลางในตัวเอง

เหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดมัจฉาทิฏฐินั้น มี 2 ปัจจัย คือ (1) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความยึดมั่น กำหนดพอใจ ในขั้น 5 ความยึดถือในอายตนะภายใน (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) อวิชชา (ความไม่รู้จริง) ผัสสะ (การสัมผัส) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) วิตก (ความตรึก) โยนิโสมนสิการ (การไม่คิดไตร่ตรองโดยอุบายอัน แยกคาย) และ(2) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อายตนะภายนอก (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์) มิตรชั่ว เสียงแต่ที่อื่นหรือความรู้ที่ได้ยินได้ฟังจากที่อื่นหรือผู้อื่น เรียกอีกอย่างว่า ปรโตโฆสะ ซึ่งเกิดจากความ เชื่อ ความชอบใจ การฟังตามเขาว่า ความตรึกตามอาการ ความปักใจเชื่อโดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองด้วย หลักโยนิโสมนสิการ

ดังนั้น บุคคลที่มีความเห็นผิดก็คือผู้ที่ได้รับปัจจัยทั้งสองด้านเข้ามามีอิทธิพลต่อความคิดความเห็น โดยขาดการคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับมีความยึดมั่นถือมั่นและความกำหนดยินดีในขั้น 5 เป็นพื้นฐานนั่นเอง

สัมมาทิฏฐิ คือ เห็นตามที่สิ่งทั้งหลายเป็นจริง การที่สัมมาทิฏฐิจะเจริญขึ้น ย่อมต้องอาศัย โยนิโสมนสิการเรื่อยไป เพราะโยนิโสมนสิการช่วยให้ไม่มองสิ่งต่างๆอย่างผิวเผิน หรือมองเห็นเฉพาะผลรวม ที่ปรากฏ แต่ช่วยให้มองและคิด แบบสืบค้น แยกแยะทั้งในแง่การวิเคราะห์ส่วนประกอบที่มารวมกัน และในแง่ การสืบทอดแห่งเหตุปัจจัย ทำให้ไม่ถูกกลวง ถูกปลุกปั่น ยั่วยุ และเซ็ด ด้วย รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และ คตินิยมต่าง ๆ จนเกิดปัญหาทั้งตนเองและผู้อื่น แต่ทำให้มีสติสัมปชัญญะ เป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง คือตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ด้วยปัญญา เพื่อประโยชน์แก่มหาชน บุคคลผู้มีสัมมาทิฏฐิ ย่อมเกิดขึ้น เพื่อประโยชน์อย่างยิ่งในปัจจุบัน เพื่อแก้กฏ เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่อประโยชน์แก้กฏ แก่มนุษย์และ เทพยดา ตั้งแต่ระดับต้นจนถึงระดับพระนิพพาน

สัมมาทิฏฐิ 2 ระดับ คือ โลกียสัมมาทิฏฐิ และโลกุตตรสัมมาทิฏฐิ และ “ปัญญา” ความรู้ทั่ว คือรู้ทั่วถึง เหตุถึงผล รู้อย่างชัดเจน รู้เรื่องบาปบุญคุณโทษ รู้สิ่งที่ควรทำควรเว้น เป็นต้น เป็นธรรมที่คอยกำกับศรัทธา เพื่อให้เชื่อ ประกอบด้วยเหตุผล ไม่ให้หลงเชื่ออย่างมงาย แม้ว่าในขั้นแรกเริ่มสัมมาทิฏฐินั้น จะยังเป็นเพียง ความเห็นหรือความเชื่ออยู่ ทั้งนี้เพราะความเห็นหรือความเชื่อนั้นสอดคล้องกับความเป็นจริง มีความเข้าใจ ตามสภาวะ หรือตามเหตุปัจจัยเป็นที่อ้างอิง เริ่มออกจากความครอบงำของอวิชชาและตัณหา ต่อจากนั้น แม้ความเห็นหรือความเชื่อนั้นจะกลายเป็น ความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง ที่เรียกว่าญาณแล้ว ก็ยังคงเรียกชื่อเดิมว่าสัมมาทิฏฐิได้เรื่อยไป เพื่อสะดวกในการมองเห็นความเจริญเติบโตหรือองงามที่ ต่อเนื่องกัน โดยนัยนี้สัมมาทิฏฐิจึงมีความหมายกว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่ความเห็นและความเชื่อที่ถูกต้องไป จนถึงความรู้ความเข้าใจตามสภาวะที่เป็นจริง คือ พระนิพพาน วิมุตติ สันติ ปัสสัทธิ สัจจะ ภาวะที่ไม่มี ปัจจัยปรุงแต่ง อมตะ อนาสวะ ตัณห์ขยยะ อนันตะ เป็นผลที่เกิดจากการมีสัมมาทิฏฐิเป็นเบื้องต้นประกอบกับ องค์มรรคอีก 7 องค์ ดำเนินไปพร้อมกัน จนพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง กระทั่งเข้าสู่ความสงบ ไม่มีอาสวะ ภาวะสิ้นตัณหา สิ้นทุกข์โดยสิ้นเชิง

สัมมาทิฏฐิ มีความสำคัญที่ต้องมีความเข้าใจอย่างถูกต้องเป็นประการแรก คือในเรื่องโลกและชีวิต เมื่อมีความเห็นที่ถูกต้องแล้ว การดำเนินชีวิตก็จะเป็นไปอย่างถูกต้อง ความคิด คำพูด และการกระทำ

ก็จะปรากฏออกมาในทางที่ตึงงาม การเข้าใจในวิชาการทางโลกยังไม่จัดว่าเป็นสัมมาทิฐิ ต่อเมื่อใดมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้องเมื่อนั้นจึงจะเป็นสัมมาทิฐิ

ในทางปฏิบัติ ความสำคัญของสัมมาทิฐินั้น เห็นได้ไม่ยาก เช่น เมื่อคนชอบความร่ำรวย เห็นแก่ความสะดวกสบายพร้อมทางวัตถุส่วนตัว เป็นจุดมุ่งหมายของชีวิต เป็นเครื่องวัดความสำเร็จของบุคคล และเป็นเครื่องหมายแห่งความภาคภูมิใจ เขาย่อมพยายามดิ้นรนชวนชวายเป็นแสวงหาความร่ำพร้อมทางวัตถุนั้น ไม่ว่าจะศึกษาเล่าเรียน หรือประกอบกิจการงาน ก็ทำเพื่อจุดหมายนี้ และเมื่อมามองดูคนอื่น เขาก็จะวัดค่า จะให้เกียรติคนๆนั้นหรือไม่ โดยถือเอาความร่ำรวยมั่งคั่งพร้อมเป็นเกณฑ์ และถ้าเขาขาดความใฝ่สุจริตด้วยแล้ว เขาก็จะแสวงหาความร่ำรวยโดยไม่เลือกวิธีว่า จะเป็นความสุจริต ชอบธรรมหรือไม่ และจะมองเห็นคนประพาสสุจริตที่ยากไร้กว่า เป็นคนเขลา คร่ำครึ หรือ ไม่มีเกียรติ

ในขณะที่เดียวกันถ้าเด็กเห็นว่าการมีอำนาจเป็นความเก่ง เป็นแบบอย่างของความดี เขาก็จะมีแนวโน้มไปในทางแสดงอำนาจ วางตนยิ่งใหญ่ ช่มเห้งรังแกผู้อื่น ถ้าคนเห็นว่าบุญบาปไม่มีจริง เป็นเพียงคำขู่หลอกไว้ เขาย่อมไม่เอาใจใส่สิ่งที่สอนว่าเป็นบุญ และไม่ระวังตัว ในสิ่งที่ผิดบาป เมื่อไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงสภาวะของโลกและชีวิต ที่เป็นสิ่งไม่เที่ยงแท้ถาวรอยู่โดยธรรมดา เขาย่อมมีความยึดมั่นต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน และบุคคลแวดล้อมมาก แล้วจะทำให้เกิดความหวั่นไหว หวั่นกลัว ทำการ และมีพฤติกรรมสะท้อนความทุกข์ ซึ่งเป็นไปตามความยึดมั่น หวั่นไหว หวาดกลัวนั้น เป็นต้น

ในทางตรงกันข้าม ความเห็นผิดที่เรียกว่ามิจฉาทิฐิ ปัจจัยที่ทำให้เกิดมิจฉาทิฐิ ได้แก่ ปรโตฆัสสะที่ไม่ดี ไม่งาม สภาพแวดล้อมในสังคมที่มีแต่ทางชั่ว โดยเฉพาะอย่างมิตรที่ไม่ดี ชักชวนไปในทางที่ชั่ว และอโยนิโสมนสิการ คือการทำในใจโดยไม่แยบคาย ไม่รู้จักคิด คิดไม่เป็น คิดไม่ถูกวิธี (ในที่นี้จะกล่าวถึงสัมมาทิฐิเป็นหลัก มิจฉาทิฐิเป็นเรื่องแทรก) สำหรับปัจจัยของสัมมาทิฐิได้แก่ ปรโตฆัสสะที่ตึงงาม การหล่อหลอมกลมกลืนในทางที่ถูกต้องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งกัลยาณมิตร หรือการเสวนากับคนดี มีคุณธรรม และการคิดพิจารณาในใจอย่างแยบคาย รู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดถูกวิธี

ฉะนั้น สัมมาทิฐิมีส่วนในการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีให้เกิดขึ้นได้ เมื่อมีการดำเนินชีวิตและมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้องเมื่อนั้นจึงจะ ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นสุข เกื้อกูลแก่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้งอริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ความดี ความเจริญได้ต่อไป

สถาบันต่างๆ ในสังคมเป็นตัวขับเคลื่อนกลไกทางสังคมให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยเน้นถึงพฤติกรรมที่กระทำร่วมกันเป็นหลัก สถาบันเหล่านี้ได้แก่ ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา สันทนาการ สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีอยู่ในสังคม มีหน้าที่ที่จัดระเบียบ และขัดเกลาเพื่อความอยู่รอด และเพื่อตอบสนองความจำเป็นของสังคมเป็นสำคัญ ดังที่ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเช่น สมัยก่อนที่ประเทศจะก้าวเข้าสู่ระบบโลกาภิวัตน์ โดยที่จากการศึกษาหลักสัมมาทิฐิ ผู้วิจัยก็ได้นำเสนอการประยุกต์เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์จริง โดยเฉพาะ ถ้าได้เริ่มวางรากฐานการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตั้งแต่หลักสูตรในระบบการศึกษา ก็จะเป็นการปูพื้นฐานให้แก่เยาวชนไทย เพื่อให้ได้มีแนวทางที่จะนำพาชีวิตให้ก้าวไปอย่างพอดีและถูกต้อง

หลักมิจฉาทิฐิกับสัมมาทิฐิสามารถมีบทบาทในการพัฒนาพื้นฐานของชีวิต เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตไทยเป็นหลักเพื่อ การดำเนินชีวิตอย่างมีมิจฉาทิฐิกับสัมมาทิฐิ เพื่อสันติสุข ของคนในสังคม จึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมอย่างยิ่งในการประยุกต์ใช้ในโรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญในการหล่อหลอม ความเป็นมนุษย์ให้แก่แก่นักเรียนทุกคน และหากผู้บริหารประเทศ นักธุรกิจและนักการเมือง มีและใช้คุณธรรมและจริยธรรมย่อมจะนำให้บ้านเมืองรุ่งเรืองและประชาชนสุข หลักพุทธธรรม ของพุทธองค์มีไว้

เพื่อให้ผู้บริหารโรงเรียนได้เลือกสรรคนมาใช้ตามความเหมาะสมในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะในเรื่องการครองตน การครองคน และการครองงาน หากมนุษย์มีแต่ความรู้ทางวิชาการอย่างสูง แต่ไม่รู้บาป บุญ คุณ โทษ ก็ยังไม่เป็นมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ เป็นได้เพียงปัญญาเท่านั้น

มิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกต้องมีความสำคัญมาก เปรียบเหมือนประทีปส่องนำทางให้บุคคลเดินทางได้สะดวก ไม่เกิดอันตรายต่างๆในเวลาเดินทาง ฉะนั้นเมื่อคนเรามีความรู้ความเข้าใจในหลักการสำหรับดำเนินชีวิตไปตามแนวของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ โดยอาศัยปัญญาเป็นตัวนำคอยประคับประคองมิให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ผิดคือ มิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ย่อมจะนำความประโยชน์เกื้อกูลมาให้แก่ตนเอง และสังคมส่วนรวมประเทศชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ ตลอดถึงสังคมชาวโลกจะได้มีความสงบสุขไม่เกิดปัญหาอาชญากรรมต่าง ๆ ขึ้นในสังคมไทย และสังคม ทั่วไป มิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิความเห็นถูกต้องจึงเป็นแนวทางสำหรับดำเนินชีวิตของชาวโลกทุกเพศทุกวัยเมื่อมนุษย์ได้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 มีความเห็นชอบเป็นต้นหรือเรียกว่า หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ และปัญญา ให้เหมาะสมกับภาวะของตน ๆ ไม่มีการเบียดเบียนกันและกัน

ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สังคมไทยได้ปฏิรูปไปในทิศทางมุ่งสู่วิัตถุมากกว่าคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเหตุให้สังคมไทยมีปัญหาสังคมที่ซับซ้อนกว่าในอดีตมาก หลักมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ โดยมีขอบเขตโลกีย์มิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ เป็นหลักการสร้างชีวิต ความคิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม รู้จักละความชั่ว กลัวผลของบาปกรรม อันมีผลโดยตรงต่อการสร้างความเห็นถูกในระดับบุคคล ระดับสังคม และทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข ให้คนมีการศึกษาที่ถูกต้อง มีแนวคิดเชิงบวก เน้นข้อที่ธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นหลักการที่เป็นจริงมีเหตุผล มีประโยชน์ ใช้การพิจารณาในการคิดอย่างแยบคายรอบคอบ เพื่อให้เกิดความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดี การให้อภัยต่อกัน โดยใช้หลักมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ ในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความสงบสุข ในสังคม ไม่ว่าจะปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ในขณะเดียวกันก็เจริญสมาธิ ภาวนา ตระหนักรู้ถึงเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ และผลของการปฏิบัติ คือการนำมาซึ่งความสงบสันติสุขในสังคมไทยสืบต่อไป

วิเคราะห์ระหว่างมิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิ ใน 4 ประเด็น ดังนี้

1) ความหมายของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ คือ สัมมาทิฏฐิ เป็นความเห็นถูก เห็นชอบ สัมมา ไม่ได้มีความหมายผิวเผินเพียงแค่ว่า ชอบ หรือ ถูก อย่างที่เข้าใจ หากแต่หมายถึง ความสมบูรณ์และความสมดุลในทุกแง่มุมของการพัฒนาชีวิต และคำว่าสมบูรณ์ ในที่นี้ มีความหมายสองลักษณะ คือความหมาย ในแง่ที่เป็นความสมบูรณ์สูงสุด ได้แก่ความสมบูรณ์ของท่านผู้บรรลุอรหัตต์แล้ว และความหมายในแง่ความสมบูรณ์ในเชิงขับเคลื่อน ได้แก่ความสมบูรณ์ที่กำลังเพิ่มพูนขึ้นโดยลำดับ ตลอดเวลาแห่งการพัฒนาตนตามอริยมรรค นอกจากนั้น คำว่า สัมมา ยังเป็นตัวกำกับให้องค์ประกอบของมรรคแต่ละองค์ มีความเป็นสายกลางในตัวเอง ไม่เอียงสุดโต่งไปด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ไม่ยึดมั่นถือมั่นในทิฏฐิจนกลายเป็นกำแพงปิดกั้นตัวเอง และไม่ปล่อยตัวเองจนกลายเป็นคนไร้จุดยืน เมื่อองค์มรรคทั้ง 8 ที่มีความเป็นกลางในตัวเอง

2) ปัจจัยที่ทำให้เกิดของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ มี 2 ปัจจัย คือ (1.) ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความยึดมั่นกำหนดพอใจในขั้น 5 ความยึดถือในอายตนะภายใน (ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ) อวิชชา (ความไม่รู้จริง) ผัสสะ (การสัมผัส) สัญญา (ความจำได้หมายรู้) วิตก (ความตริ๊ก) อโยนิโสมนสิการ (การไม่คิดไตร่ตรองโดยอุบายอันแยบคาย) และ (2.) ปัจจัยภายนอก ได้แก่ อายตนะภายนอก (รูป เสียง กลิ่น รส โสณัฐพะ และธรรมารมณ์) มิตรชั่ว เสียงแต่ที่อื่นหรือความรู้ที่ได้ยินได้ฟังจากที่อื่นหรือผู้อื่น เรียกอีกอย่างว่า ปรโตโฆสะ ซึ่งเกิดจากความเชื่อ ความชอบใจ การฟังตามเขาว่า ความตริ๊กตามอาการ ความปักใจเชื่อโดยขาดการ

พิจารณาไตร่ตรองด้วยหลักโยนิโสมนสิการ จะเห็นได้ว่า บุคคลที่มีความเห็นผิดก็คือ ผู้ที่ได้รับปัจจัยทั้งสองด้าน เข้ามามีอิทธิพลต่อความคิดความเห็น โดยขาดการคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง ประกอบกับมีความยึดมั่นถือมั่น และความกำหนัดยินดีในขั้น 5 เป็นพื้นฐานนั่นเอง

3) ผลของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ ความเห็นผิดที่เรียกว่ามิจฉาทิฏฐิ ปัจจัยที่ทำให้เกิดมิจฉาทิฏฐิ ได้แก่ ปรโตฆัสสะที่ไม่ดีไม่งาม สภาพแวดล้อมในสังคมที่มีแต่ทางชั่ว โดยเฉพาะอย่างมิตรที่ไม่ดี ชักชวนไปในทางที่ชั่ว และ โยนิโสมนสิการ คือการทำในใจโดยไม่แยบคาย ไม่รู้จักคิด คิดไม่เป็น คิดไม่ถูกวิธี (ในที่นี้จะกล่าวถึง สัมมาทิฏฐิเป็นหลัก มิจฉาทิฏฐิเป็นเรื่องแทรก) สำหรับปัจจัยของสัมมาทิฏฐิได้แก่ ปรโตฆัสสะที่ดีงาม การหล่อหลอมกล่อมเกล่าในทางที่ถูกต้องจากสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดี เฉพาะอย่างยิ่งกัลยาณมิตร หรือการเสวนากับคนดีมีคุณธรรม และการคิดพิจารณาในใจอย่างแยบคาย รู้จักคิด คิดเป็น หรือคิดถูกวิธี จะเห็นได้ว่า สัมมาทิฏฐิมีส่วนในการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ดีให้เกิดขึ้นได้ เมื่อมีการดำเนินชีวิตและมีความเข้าใจในเรื่องโลก เรื่องชีวิตอย่างถูกต้องเมื่อนั้นจึงจะ ก่อให้เกิดความร่มเย็น เป็นสุข เกื้อกูลแก่ผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นการพัฒนาจิตไปสู่ความอิสระแห่งการรู้แจ้งอริยสัจ เป็นเหตุปัจจัยให้กุศลธรรมอื่น ๆ ได้เกิดขึ้น เพราะความเห็นเป็นจุดเปลี่ยนแปลงที่อาจนำวิถีชีวิตและสังคมมนุษย์ไปสู่ความดี ความเจริญได้ต่อไป

4) ประเภทของมิจฉาทิฏฐิกับสัมมาทิฏฐิ สามารถจัดแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม โดยแบ่งออกเป็นสองข้างแห่งความสุดโต่ง คือ กลุ่มทิฏฐิที่มีความเชื่อในความมีอยู่เป็นอยู่ และกลุ่มทิฏฐิที่มีความเชื่อในความไม่มีอยู่ไม่เป็นอยู่ ซึ่งในระหว่างทิฏฐิสุดโต่งทั้งสองข้างนั้น พระพุทธศาสนาได้ประกาศแนวคิดทางสายกลางเป็น สัมมาทิฏฐิ มีตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงความชัดเจนในการประกาศแนวคิดทางสายกลาง คือ เรื่องเล่าว่า ตีมพรุกกะได้ทูลถามพระพุทธเจ้าในปัญหาว่าสุขและทุกข์เกิดขึ้นเพราะใครกระทำที่ละชื่อว่า 1. สุขและทุกข์ตนกระทำเอง 2. สุขและทุกข์ผู้อื่นกระทำ 3. สุขและทุกข์ตนกระทำเองด้วย ผู้อื่นกระทำให้ด้วย 4. สุขและทุกข์ตนเองกระทำก็มีผู้อื่นกระทำให้ก็มีใช่ โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบระดับโลกุตระเกิดจากโยนิโสมนสิการ คือ เห็นอโลกล ไม่ขึ้นต่อโลก ได้แก่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกและชีวิตถูกต้องตามความเป็นจริง หรือรู้เข้าใจธรรมชาติ เป็นอิสระจากการหลอหลอมของสังคม ไม่ขึ้นต่ออิทธิพลสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นการเกี่ยวข้องกับธรรมชาติแท้ ๆ สัมมาทิฏฐิประเภทโลกุตระนี้ ไม่ขึ้นต่อกาล ไม่จำกัดสมัยเป็นธรรมที่มีผลลึกซึ้งกว่าโลกียสัมมาทิฏฐิมาก สามารถทำให้เปลี่ยนแปลงในบุคลิกภาพอย่างที่เรียกว่า ถอนรากถอนโคน โลกุตตรสัมมาทิฏฐิประเภทนี้เท่านั้นจึงกำจัดกิเลสได้ อันเป็นผลให้โลกมีความสงบ มีความร่มเย็น ก่อให้เกิดสันติสุขอย่างชัดเจน

พฤติกรรมที่กระทำร่วมกันเป็นหลักสถาบันเหล่านี้ ได้แก่ ครอบครัว เศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา ศาสนา สันทนาการ สถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีอยู่ในสังคม มีหน้าที่จัดระเบียบ และขัดเกลาเพื่อความอยู่รอด และเพื่อตอบสนองความจำเป็นของสังคมเป็นสำคัญ ดังที่ผู้วิจัยยกตัวอย่างเช่น สมัยก่อนที่ประเทศจะก้าวเข้าสู่ระบบโลกาภิวัตน์ โดยที่จากการศึกษาหลักสัมมาทิฏฐิ ผู้วิจัยก็นำเสนอการประยุกต์เพื่อนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์จริง โดยเฉพาะ ถ้าได้เริ่มวางรากฐานการศึกษาตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ตั้งแต่หลักสูตรในระบบการศึกษา ก็จะเป็นการปูพื้นฐานให้แก่เยาวชนไทย เพื่อให้ได้มีแนวทางที่จะนำพาชีวิตให้ก้าวไปอย่างพอดีเห็นถูกได้โดยจะนำแนวคิดของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ได้แสดงความคิดเห็นมา เพื่อประกอบการวิเคราะห์มิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิประยุกต์ในสังคมไทยนี้ เป็น 2 หัวข้อ คือ 1) ปัญหาสังคมไทยที่เกิดขึ้นในด้านต่าง ๆ 2) ผลที่คาดว่าจะเกิดเมื่อใช้หลักมิจฉาทิฏฐิและสัมมาทิฏฐิในสังคมไทย

ในทางพระพุทธศาสนานั้น ท่านจัดวางระบบการศึกษาให้เป็นเรื่องของการใช้ชีวิตที่ถูกต้องดีงาม มีความสุข สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีจิตใจที่อบอุ่นอารีรู้จักช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ ในสังคมที่ตนอยู่ ศึกษาเพื่อที่จะทำความเข้าใจตนเอง และได้นำความรู้ที่ตนมีนั้นไปใช้ในการช่วยเหลือผู้อื่น และพัฒนาสังคม

ที่ตนอยู่ให้มีความเจริญก้าวหน้าไม่มีปัญหา ดังจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไป ซึ่งหลักมิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิที่นำมาประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้จริง

มิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิ ความเห็นถูกต้องมีความสำคัญมาก เปรียบเหมือนประตูที่ป่องนำทางให้บุคคลเดินทางได้สะดวก ไม่เกิดอันตรายต่างๆ ในเวลาเดินทาง ฉะนั้นเมื่อคนเรามีความรู้ความเข้าใจในหลักการสำหรับดำเนินชีวิตไปตามแนวของมิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิ โดยอาศัยปัญญาเป็นตัวนำคอยประคับประคองมิให้การดำเนินชีวิตเป็นไปในทางที่ผิดคือ มิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิ ความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรมย่อมจะนำความประโยชน์เกื้อกูลมาให้แก่ตนเอง และสังคมส่วนรวมประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดถึงสังคมชาวโลกจะได้มีความสงบสุขไม่เกิดปัญหาอาชญากรรมต่างๆ ขึ้นในชุมชน และสังคมทั่วไป มิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิความเห็นถูกต้องจึงเป็นแนวทางสำหรับดำเนินชีวิตของชาวโลกทุกเพศทุกวัยเมื่อมนุษย์ได้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 มีความเห็นชอบเป็นต้นหรือเรียกว่า หลักไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา ให้เหมาะสมกับภาวะของตนๆไม่มีการเบียดเบียนกันและกัน

ด้วยเหตุนี้ จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า สังคมไทยในปัจจุบันได้ปฏิรูปไปในทางมุ่งสู่ตัวตมมากกว่าคุณธรรมจริยธรรม อันเป็นเหตุให้สังคมไทยมีปัญหาสังคมที่ซับซ้อนกว่าในอดีตมาก หลักมิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิโดยมีขอบเขตโลกีย์มิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิ เป็นหลักการสร้างชีวิต ความคิดความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริง ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม รู้จักละความชั่ว ก้าวผลของบาปกรรม อันมีผลโดยตรงต่อการสร้างความเห็นถูกต้องในระดับบุคคล ระดับสังคม และทำให้สังคมร่มเย็นเป็นสุข ให้คนมีการศึกษาที่ถูกต้อง มีแนวคิดเชิงบวก เน้นข้อธรรมที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา รวมถึงหลักธรรมที่กล่าวมาข้างต้น เป็นหลักการที่เป็นจริงมีเหตุผล มีประโยชน์ ใช้การพิจารณาในการคิดอย่างแยบคายรอบคอบ เพื่อให้เกิดความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดี การให้อภัยต่อกัน โดยใช้หลักมิจฉาทิฎฐิกับสัมมาทิฎฐิ ในพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความสงบสุข ในสังคม ไม่ว่าจะปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ ในขณะเดียวกันก็เจริญสมาธิ ภาวนา ตระหนักรู้ถึงเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ และผลของการปฏิบัติ คือการนำมาซึ่งความสงบสันติสุขในสังคมไทยสืบต่อไป

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. (2525). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง**. กรุงเทพฯ : กรมการศาสนา.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2541). **การศึกษาพัฒนาการหรือบูรณาการ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. (2551). กรุงเทพฯ : บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด.

พุทธทาสภิกขุ. (2518). **ความเป็นเจ้าโลก**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. (2546). **ศาสนาสากล เล่ม 3**. กรุงเทพฯ : อุษาการพิมพ์.